

Արմեն ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԿՈՒՍԱՅՐԻՆ ՀԱՅՎԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ
ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐԻ ՀԱՍՏԵՔՍՈՒՄ

Հինարևելյան մի շարք ավանդույթներում հայտնի է «երկնային արքայության» առասպելական թեման: Ըստ այդ թեմայի՝ երկնքում իրար են հաջորդում աստվածների մի քանի արքաներ, որոնցից ամեն հաջորդն ուժով է խլում իշխանությունը մախորդից: Խուտիական տարբերակում աստվածների առաջին արքան էր Ալալուն, որին գահընկեց է անում նրա որդի Անուն (երկնքի աստվածը): Անուն իր հերթին գահընկեց է անում նրա որդի Կումարբին, որը կուլ է տալիս նրա «այրականությունը» և հղանում մի քանի աստվածներով, այդ թվում՝ ամայրուպային Թեշուբով: Թեշուբը դառնում է աստվածների վերջին սերնդի արքան:¹

Կումարբին խուտիական բոլոր տարածքներում հայտնի աստվածներից է, որի աննահին հիշատակությունը, Kumarwe ձևով, հայտնի է Մարիի խուտիական մի աղյուսակից (մ.թ.ա. մոտ 1700 թ.): Նա կոչվել է «ինաստուն արքա» և «աստվածների հայր»: Միտիական աստվածաբանությունը նույնացրել էր նրան միջինեփրատյան հացահատիկի աստված Դագանի, շումերա-սքքադական Էնլիլի և ուգարիթյան Էլի հետ: Խեթական աստվածների ցուցակներում Կումարբին ներկայացվել է որպես շումեր. NISABA, խեթ. Halki (խաթ. Kait) «հացահատիկ», որը թույլ է տալիս ասել, որ նա եղել է հացահատիկի մի աստված:²

Կումարբին, գրկվելով գահից, իր տարբեր որդիների միջոցով մի քանի անգամ փորձում է գահընկեց անել Թեշուբին, բայց վերջինս հաղթում է նրանց և պահպանում գահը: Թեշուբի եղբայր-հակառակորդներից է որպես անընդհատ աճող քարե հրեշնկարագրվող Ուլիկումմին: Նա ծնվել էր «սառը աղբյուր լճում» գտնվող «մեծ ժայռի»՝ Կումարբիի կողմից բեղմնավորման արդյունքում: Աստվածները Թեշուբի գլխավորությամբ կովում են հսկա քարե հրեշի դեմ, բայց չեն կարողանում վնասել նրան: Առասպելի ավարտը չի պահպանվել, բայց այն պետք է ներկայացներ Թեշուբի վերջնական հաղթանակը:³

Թեշուբը դիցարանի գերագույն աստվածն էր, աստվածների վերջին սերնդի արքան, որի առասպելները առանցքային դեր ունեն խուտիական առասպելաբանության մեջ: Նրա ուրարտական համապատասխանությունն էր Թեյշեբան՝ Ուրարտուի պետական դիցարանի երկրորդ մեծ աստվածը: Թեշուբ-Թեյշեբայի պաշտամունքի կենտրոններն էին Kummē / Qumēnu և Kummanni քաղաքները, առաջինը՝ Հայկական լեռնաշխարհի ծայր հարավում, Կորդվաց Արարատ լեռան (ներկայումս՝ Ջուդի) շրջանում, երկրորդը՝ ծայր հարավ-արևմուտքում՝ Կասպադովկիայում:

Թեշուբի ծնողի և հակառակորդի՝ շարքի երկու կարևորագույն կերպարների անունները պարունակում են kum- բաղադրիչը և, այսպես թե այնպես, ստուգաբանական, կամ գոնե առասպելաբանական մտածողությանը հատուկ համահունչ անունների համապատասխանեցման (անագրամային) մակարդակով, պետք է առնչվեն Թե-

¹ «Երկնային արքայության» թեմայի առասպելների և նրանց հնդեվրոպական կապերի վերաբերյալ տես օրինակ՝ S. Littleton, *The 'Kingship in Heaven Theme.'* *Myth and Law Among the Indo-Europeans.* Berkeley, Los Angeles, Idem. *Is the 'Kingship in Heaven' Theme Indo-European? Indo-European and Indo-Europeans.* Philadelphia 1970.

² Կումարբիի վերաբերյալ տես օրինակ՝ Мифы народов мира, Т. II, М., 1982, стр. 28; G. Leick, *A Dictionary of Ancient Near Eastern Mythology.* London, New York 1991, p. 106-107; Г. Вильгельм, *Древний народ хурриты, М., 1992, стр. 91-92:* Խեթական հացահատիկի աստվածության վերաբերյալ՝ A. Kammenhuber. *Die Hethitische Getreidegöttheit Halki/Nisaba.* *Near Eastern Studies. Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan,* 5. Wiesbaden 1991:

³ В. Иванов, *Луна упавшая с неба. Древняя литература Малой Азии, М., 1977, стр. 125 сл.;* Н. Hoffner. *Hittite Myths [tr. by H.A. Hoffner]. Atlanta 1990, p. 52 ff.*

շուրի սրբազան կենտրոնների համահունչ անվանումների հետ:⁴ Ըստ Է. Ֆոռերի՝ համընդհանուր ընդունելություն գտած մեկնաբանության, Kumarbi-ն սեռական հոլովով ներկայացված մի տեղանուն է՝ «Kumar-h (աստված)»: Այդ տեղանունն, իր հերթին, համարվում է կազմված kum- արմատով և -ar ածանցով: Թեև ուսումնասիրողների կողմից *Kumar-ը համարվել է որոշ համահունչ տեղանունների հետ, բայց և այնպես նշվում է, որ հենց այդ անունով տեղանք սեպագիր աղբյուրներում այլուրեք հայտնի չէ. սա մեկնաբանվում է որպես այդ տեղանվան ստեղծման դարաշրջանի վաղնջակա-նության ակնարկ:⁵

Կումարբիի և Ուլիկումմիի առասպելները պատմական ժամանակներում տեղայնացված էին խուռիների տարածման արեալում՝ Հյուսիսային Միջագետքում և Միդիայում:⁶ Կումարբիի հայրենիքն էր համարվում խուռական հին արքայական քաղաք Ուրկեշը հյուսիսային Միջագետքում, բայց մ.թ.ա. III հազարամյակի վերջին Ուրկեշի գլխավոր աստվածը պիտի լիներ Ներգալը:⁷ Ըստ այդմ, Կումարբիի հնագույն կենտրոնը պետք է փնտրել այլուրեք:

Ullikummi-ն սովորաբար ստուգաբանվում է որպես «Կումմի քաղաքը կործանող»⁸ (նա պիտի կործաներ Թեշուբին, նրա Կումմիա քաղաքը և դառնար երկնքի արքան): Մյուս կողմից, այն համարվում է Կիլիկիայի Uliggama, Ulikamma լեռնանվանը (Հ. Օտտեն), և կարող է մեկնաբանվել որպես վերջինիս մի երկրորդային ձևափոխությունը «ժողովրդական ստուգաբանության» հիման վրա:⁹ Այսպիսով, Ուլիկումմին կարող է տեղայնացվել Կիլիկիայում: Այս տեղայնացումը ևս երկրորդային է, քանի որ Կիլիկիան չէր կարող լինել խուռական ցեղերի հնագույն բնօրրանը: Ըստ ուսումնասիրողների՝ այն գտնվել է Հայկական լեռնաշխարհում, և կարծիք կա, որ Թեշուբի առասպելները պետք է հնում տեղայնացվեին Թոնդրակ լեռան և Վանա լճի շրջանում:¹⁰

Հայկական լեռնաշխարհի հնագույն նյութական մշակույթի տվյալները թույլ են տալիս այլ հավանական տեղայնացում առաջարկել Ուլիկումմիի համար: Այդ քարե հրեշի կերպարը հիշեցնում է Հայաստանի լեռներում տարածված հնագույն «վիշապ» քարակորոզները, որոնք ամենամեծ խտությամբ հանդիպում են Գեղամա լեռներում և

⁴ Սեպագիր kum-քաղաղրիչով այս տեղանունների ստուգաբանության վերաբերյալ տես Ա. Պետրոսյան. *Մագերի առասպելության անհշվող ծիսական բառեր և անուններ. Լեզու և լեզվաբանություն*, 2:

⁵ Կումարբի անվան վերաբերյալ տես A. Goetze. *Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography*. New Haven 1940, 5 n. 21; В. Иванов, *К этимологии некоторых миграционных культурных терминов*, *Этимология* 1980, М., 1982, стр. 159; М. Хачикян, *Хурритский и урартский языки*, Ер., 1985, стр. 59, 62; Г. Вильгельм, *նշվ. աշխ.*, էջ 91; G. Wilhelm. *Kumme und *Kumar: Zur hurritischen Ortsnamenbildung. Beiträge zur altorientalischen Archäologie und Altertumskunde. Festschrift für Barthel Hroudá zum 65 Geburtstag*. Wiesbaden 1994, S. 318-319; Որպես *Կումարի հավանական թեկնածուներ առաջարկվել են հին շումերական Kumara քաղաքը, կամ հին եգիպտական աղբյուրներում հիշվող նման անունով մի սիրիական քաղաք (O. Gurney. *Some Aspects of Hittite Religion*. Oxford 1977, p. 14). հնարավոր է համարվել *Կումարը մեկնաբանել որպես «Կումմի քաղաքի շրջանը» (М. Хачикян, *նշվ. աշխ.*, էջ 59,62). հմմտ. և Kumri տեղանունը (Նուզիի տեքստերից, G. Wilhelm. *Op. cit.* 319), խեթական աղբյուրների Kummara գետանունը, ենթադրաբար՝ Սալաթիայի շրջանում (F.G. del Monte, J. Tischler *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*. Wiesbaden 1978, S. 535. այդ գետի՝ զարափարազի ձևով ներկայացված աստվածը՝ ^DLAMMA-ն Թեշուբի հակառակորդներից էր):

⁶ *Stu orhinaly M. Astour. Les hourrites en Syrie du nord. Rapport sommaire. Revue hittite et asiologique* 36 (1978), p. 16.

⁷ Г. Вильгельм, *նշվ. աշխ.*, էջ 91-92; M. Salvini. *The Earliest Evidence of the Hurrians Before the Formation of the Reign of Mittanni. Urkesh and the Hurrians. Studies in Honor of Lloyd Cotsen*. Malibu 1998, p. 107.

⁸ В. Иванов, *նշվ. աշխ.*, էջ 159; М. Хачикян, *նշվ. աշխ.*, էջ 70; О. Герни, *Хетты*, М., 1987, стр. 169; Г. Вильгельм, *նշվ. աշխ.*, էջ 103.

⁹ E. Laroche. *Glossaire de la langue hourrite. Revue hittite et asiologique. T. XXXIV-XXXV. Paris 1976-77*, p. 279.

¹⁰ V. Haas, *Betrachtungen zum ursprünglichen Schauplatz der Mythen vom Gott Kumarbi. Studi Micenei ed Egeo-Anatolici. Fasc. XXII*, 1980. Idem. *Geschichte der hettitischen Religion*. Leiden, New York, Kōln. 1994, S. 83.

Գեղարքունիքում (հնում՝ Գեղարքունի), Գեղ լեռան վրա և Գեղի ամրոցի մոտ, Գեղամա կամ Սևանա լճի արևմուտքում (հնմտ. Կումարբիի առասպելի «աստը լիճը»): Ուրարտական աղբյուրներում Գեղարքունիի նախատիպը հանդես է գալիս Սelikuni և Սelikubi ձևերով¹¹ (ni-ն և hi-ն ուրարտական ածանցներ են՝ «Սeliku-ական երկիր»):

Սeliku-ն հիշեցնում է ամայրույի աստծու հակառակորդ օձ-վիշապի հնդեվրոպական անունը՝ *wel-¹², որի կանոնավոր արտացոլումը հայերենում պիտի լիներ *գեղ*: Իրենք՝ «վիշապները» և նրանց վրայի պատկերներն էլ պարզորոշ կերպով մեկնաբանվում են օձ-վիշապի կերպարի շրջանակներում:¹³

Թեշուրի և Ուլլիկումնիի հակադրությունը, այսպիսով, համադրելի է հնդեվրոպական «հիմնական առասպելի» հետ, որի համաձայն ամայրույի աստվածը հաղթում է Օձ-վիշապին: Հատկանշական է, որ Թեշուրի անունը և կերպարը ևս, ամենայն հավանականությամբ, հնդեվրոպական են:¹⁴ Ըստ այդմ, Սeliku-ն և Սllikummi-ն կարող են մեկնաբանվել որպես *k- պարունակող ածանցով հնդեվրոպական կազմություններ. Սllikummi-ի վերջավորության համար՝ Izzummi դիցանունը և խոտիական mmi, ummi վերջածանցները (հնմտ. ուրարտ. pura = խոտ. purame, purammi «սարուկ»):¹⁵

«Վիշապ» քարակոթողների ժամանակագրության խնդրի պարզաբանումը դժվար է՝ հարակից հնագիտական նյութի բացակայության պատճառով: Ինչևէ, նրանցից մեկի վրա ուրարտական արձանագրություն կա, որը մատնանշում է նրանց նախաուրարտական ծագումը. հավանական է, որ նրանց զոհե մի մասը շատ ավելի հին է:¹⁶

Հայկական առասպելաբանության մեջ հացահատիկային պաշտամունքի մի վիպական հիշողություն կարելի է համարել Խորենացու տեղեկությունը Հայկյան Շարայի՝ Շիրակի էպոնիմի վերաբերյալ: Նրա մասին է հայոց հնագույն առածը. «Թէ քո Շարայի որկորն է, մեր Շիրակայ ամբարը չեն»: Եղած նյութը հնարավորություն չի տալիս միարժեքորեն համադրելու Կումարբիի և Շարայի կերպարները, բայց մատնանշում է հացահատիկային պաշտամունքի կենտրոնացումը Շիրակում՝ Հայաստանի հացահատիկի շտեմարանում:

Արդեն Գ.Ղափանցյանը, ելնելով անունների մնամությունից, Թեշուրի սրբավայրերի Kum- արմատով անունները համադրել է Շիրակի Կումայրի քաղաքանվանը, երկրորդ բաղադրիչը մեկնաբանելով «քարանձավային» (*այր* արմատից) և որպես զուգահեռ ձևեր հիշելով Քոբայրի, Սուրմայրի, Բագնայր, Ավարայր տեղանունները: Ս.Պետրոսյանը սրանց ավելացնում է նաև Հոռոմայր տեղանունը և որպես փաստարկ

¹¹ Н. А р у т ю н я н, *Топонимика Урарту*, Ер., 1985, стр. 199-200.

¹² Հնդեվրոպական ամայրույի առասպելը վերականգնված է Վ. Իվանովի և Վ. Տոպորովի կողմից. *հաշվի առնելով նրա առանցքային դերը առասպելաբանության մեջ, այն կոչվել է «հիմնական առասպել»*, տես *հատկապես* В. Иванов, В. Топоров, *Исследования в области славянских древностей*, М., 1974.

¹³ А. П е т р о с я н, *Отражение индоевропейского корня *wel- в армянской мифологии*, Լրիբեր հասարակական գիտությունների, հ. 1, Եր., 1987:

¹⁴ Ա.Պե տ ո ս յ ա ն, *Ուրարտական գլխավոր աստվածների եռյակը և պետության իշխող վերնախավի ծագման խնդիրը*, Պատմա-բանասիրական հանդես, 2, Եր., 2002, էջ 250-253; А. Петросян, *Армянский эпос и мифология*, Ер., 2002, стр. 53-54.

¹⁵ Արժե նշել, որ Ուլլիկումնիի «Կումնի կործանող» մեկնաբանությունն առավել մանրամասն հիմնավորած Վ. Իվանովը, ծանոթանալով Վելիքունի-Գեղարքունիք երկրի վիշապ քարակոթողների և հարակից հարցերին նվիրված մեր նշված աշխատությանը (А. Петросян. *Отражение индоевропейского корня *wel- в армянской мифологии*), իր կարծիքում զրեց, որ Սllikummi-ն պետք է որ ստուգաբանորեն կապված լինի Սeliku-ին, իսկ Կումնի քաղաքը կործանելու մոտիվը երկրորդային է, «ժողովրդական ստուգաբանության» արդյունք (ինչպես որ հավանական է համարվում է.Լարոշի՝ խոտիերենի բառարանում): Խոտ. ummi ածանցի վերաբերյալ (որն, ի միջի այլոց, էականորեն չի փոխում բառիմաստը), տես I.M.Diakonoff. *Hurrisch und urartüisch*. München, 1971, p. 77; М. Хачикян, *նշվ. աշխ.*, էջ 48.

¹⁶ Այս հարցի վերաբերյալ տես Б. Аракелян, Н. Арутюнян, *Урартская клинообразная надпись из Гарни*, Պատմա-բանասիրական հանդես, 2, Եր., 1966, էջ 291-293:

հիշում, որ Բագնայրը գտնվել է քարայրների մոտ, իսկ ըստ մի լեգենդի, Շիրակավանի շրջակայքի քարանձավներում են եղել Շարայի ամբարները:¹⁷

Հաշվի առնելով ասվածը՝ Կումայրիին կարելի է համադրել հենց ենթադրյալ *Kumar-ին: Այդ կապը կարելի է պատկերացնել, օրինակ, այսպես: Կումարրիի նախնական կենտրոնի անունը պետք է լիներ *Կումար, կամ, որ ավելի հավանական է, *Կումար (սեպագրում օ-ն հաղորդվել է ու-ով, իսկ սեպագիր Kummanni-ն և Kummuh / Qumaha-ն հետագայում հայտնի են, համապատասխանաբար, որպես Կումանա և Կումնագենն): Ko/umar-ին ավելացվել է տեղանուններում հաճախ հանդիպող հնդեվրոպական *yo- ածանցը՝ *Ko/umaryo-, որը հայերենի օրինաչափություններով կտար *Կումայր: Մրան էլ հետագայում հավելվել է հայոց տեղանուններին բնորոշ -ի ածանցը: Եթե այդպես է, ապա Կումայրիի վերջավորությունը կապված չէ այդ «քարանձավ» բառին. ընդհանրապես, այդ(ի) վերջավորությամբ տեղանունները կարող են տարբեր ծագում ունենալ, իսկ Շարայի քարանձավների լեգենդը, եթե իրոք առնչվում է Կումայրիի այդ(ի) բաղադրիչին, կարող է «ժողովրդական ստուգաբանության» արդյունք լինել: *Kumar-ի ստուգաբանական կապը Թեշուրի սրբավայրեր Kumme-ի և Kummanni-ի հետ հավանական է, բայց ոչ պարտադիր: Հիշենք, որ Ուլլիկումմիի անունն էլ, ամենայն հավանականությամբ, կապված չէ դրանց հետ: Անունների նմանությունը կարող էր պարարտ հող ստեղծել այդ կերպարների և տեղանունների երկրորդային, «ժողովրդական ստուգաբանության» հիման վրա ստեղծված կապերի համար:

4. Կեղծ Պլուտարքոսի հիշատակած մի առասպելի համաձայն (De Fluviiis, XXIII, 5)՝ Միթրաս աստվածը բեղմնավորում է ժայռը, որը ծնում է Դիորվոս անունով մի որդի: Վերջինս զոհվում է պատերազմի աստված Արեսի հետ մենամարտում և վերածվում լեռան՝ Արաքս գետի մոտ: Այնհայտ է, որ այստեղ Միթրասը համապատասխանում է Կումարրիին, Դիորվոսը՝ Ուլլիկումմիին, իսկ Արեսը՝ Թեշուրին:¹⁸ Դիորվոսի լեռը, հավանաբար, Մասիսն է: Այն, ըստ ազգածին ավանդության, կոչվել է Արամայիսի որդի Ամասիայի անունով, իսկ ըստ «Վիպասանքի»՝ եղել վիշապազունների բնակավայր, ուր և շղթայվել է Արտավազդը: Այստեղ մենք գործ ունենք առասպելի հետագա ճակատխությունների հետ: Հատկանշական է, որ Մասիսի մերձակա Արաքսի հովիտը հայոց մեջ կոչվել է «Արայի դաշտ», իսկ Արան անվանաբանորեն հիշեցնում է Արեսին. Շարան էլ Ամասիայի պես Արամայիսի որդին է: Այսինքն՝ խոռոչական առասպելներին համադրելի այս լեգենդները կապվել են Արարատյան դաշտում և մերձակայքում տեղայնացած ազգածին ավանդության որոշակի հերոսների հետ:¹⁹

5. Այսպիսով, հավանական է, որ Ուլլիկումմիի, Թեշուրի և Կումարրիի առասպելների հնագույն տեղայնացումներից մեկը եղել է Արևելյան Հայաստանում՝ Գեղամա լիճը, Արարատյան դաշտը և Շիրակն ընդգրկող տարածքներում, որտեղ Շիրակն իր Կումայրի քաղաքով եղել է Կումարրիի կենտրոնը: Այդ առասպելները թեև հայտնի են խոռոչական դիցաբանությունից, բայց ծագումով, ամենայն հավանականությամբ,

¹⁷ Г. К а п а н ц я н, Историко-лингвистические работы, Т. I, Ер., 1956, стр. 50-51; Ս. Պետրոսյան. «Շիրակայ ամբարք»-ի շուրջ. Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1982, 3 (Կումայրիի ստուգաբանության վերաբերյալ՝ էջ 77-78): Հաշվի առնելով ասվածը անհավանական է թվում Կումայրիի կապը կիմմերների ցեղանվան հետ (Գ. Ջահուկյան. Հայոց լեզվի պատմություն. նախագրային ժամանակաշրջան. Եր., 1987, էջ 495), որը միայն անունների մասնակի նմանության հիման վրա արված մի ենթադրություն է:

¹⁸ Միթրասի և Ուլլիկումմիի առասպելների համապատասխանության վերաբերյալ տես G. Widengren, The Mithraic Mysteries in the Greco-Roman World with Special Regard to Their Iranian Background, La Persia e il Mondo Greco-Romano. Accademia Nazionale dei Lincei. Anno 363, 1966, Quaderno 76, p. 444; Միերի և Արտավազդի կովկասյան ազգակիցների՝ քարից ծնվող հերոսների, Միթրասի և Ուլլիկումմիի կապերի վերաբերյալ՝ В. Ардзинба, Нартский сюжет рождения героя из камня. Древняя Анатолия, М., 1985, стр. 157-158:

¹⁹ Պետք է նկատել, որ համապատասխանությունները միարժեք չեն: Միթրասը Միիր-Միերի արխիվ անվանաձևն է, բայց էպոսում Միերն ինքը պիտի վերածնվի ժայռից. Արեսի անունը համահունչ է Արային, որն ինքը Միերի տիպի մի մեռնող և հառնող կերպար է: Բայց և այնպես, հնարավոր է համադրել Մասիսի հետ կապված կերպարները՝ Արտավազդ, Ամասիա, Դիորվոս: Արտավազդի կերպարի՝ Դիորվոսից ծագման հնարավորության վերաբերյալ տես Ս. Մատիկյան, Արա Գեղեցիկ, Վիեննա, 1930, էջ 301:

հնդեվրոպական են: Մեկ այլ համանման կենտրոն ի հայտ է գալիս Հայկական լեռնաշխարհի հյուսիս-արևմուտքում: Խեթական աղբյուրներում այդտեղ հիշվում է Kummaha քաղաքը, նշանավոր իր ամպրոպի աստծու պաշտամունքով, ներառված Խեթական տերութայան պետական պաշտամունքի համակարգում: Այն համապատասխանեցնում են հայոց Կամայիին, որտեղ և Անի ամրոցն էր, Արամազդի գլխավոր սրբատեղին:²⁰ Արամազդը հայտնի էր որպես «հայր դիցն ամենայնի» (Ազաթանգեղոս § 785) և «ամպրոպային» (Խորենացի Բ.ձգ), այսինքն, իր կերպարում համատեղում էր Կումարիի և Թեշուրի հատկանիշները: Կամայի (< Kummaha) և Անի պաշտամունքային տեղանունների գույգը համապատասխանում է Շիրակի Կումայրիին և Անիին: Ըստ այդմ, Կումարիի և Թեշուրի առասպելները պիտի տեղայնացված լինեին ոչ միայն Հայկական լեռնաշխարհի ծայր հարավում և հարավ-արևմուտքում, այլ նաև հյուսիսում և հյուսիս-արևմուտքում. հյուսիսային կենտրոնները հավանաբար ավելի հին են, քան հարավայինները:

КУМАЙРИ В КОНТЕКСТЕ ДРЕВНИХ МИФОВ АРМЯНСКОГО НАГОРЬЯ

___ Резюме ___

___ А. Петросян ___

Кумайри был хурритским богом зерна, отцом бога грозы Тешшуба и его противника Улликуми. Его имя интерпретируется как название города “Кумар” в форме родительного падежа. В исторические времена культы хурритских богов были концентрированы в Северной Месопотамии и Сирии, но с древности они должны были быть локализованы на Армянском нагорье, вероятной родине хурритов (Ф. Хааз). В древнеармянской мифологии культ зерна был известен в Шираке, житнице Армении, эпоним которого Шара, по данным Хоренаци, может считаться божеством зерна. Название города Кумайри (ныне Гюмри) в Шираке может быть интерпретировано как суффиксированная форма древнего *Кумара. Мифы, сопоставляемые с хурритским циклом о Кумарби и его сыновьях, известны также из соседних провинций Армении-Арагатской долины и Гегаркуника.

²⁰ Այս հարցերի շուրջ տե՛ս Ա. Քոսյան, Անի-Կամայիսը խեթական դարաշրջանում, Պատմա-բանասիրական հանդես, 3, Եր., 2002, էջ 225-226, 239: